

Yaşayan Kültürel Miras Bağlamında Kentsel Alanda Geleneksel Değerleri Korumak: Balat Sokak Sanatı ve Grafiti İncelemesi

Preserving Traditional Values in the Urban Space within the Context of Living Cultural Heritage: A Study of Balat Street Art and Graffiti

Burcu AKSU*

Öz

Tarihsel süreç içerisinde kentsel mekânlar, bulunduğu dönemin politik, sosyo-ekonomik ve kültürel anlayışına göre dönüşüm geçirmektedir. İstanbul, yalnızca bulunduğu coğrafi konum ve ticari faaliyetlerin yoğun bir şekilde yaşandığı bölge olması dolayısıyla küresel ve dünya kenti değil; aynı zamanda kültürel ve etnik açıdan da oldukça zengin bir konumdadır. Bu çalışmada, İstanbul'un söz konusu zenginliğini yansıtarak önemli tarihi semtlerinden biri olan Balat semti özelinde, geleneksel değerlerin korunması ve sürdürülebilirliği açısından yaşayan kültürel miras unsurlarının fiziksel mekândan sanal mekâna taşınma süreci ele alınmıştır. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'ne 2006 yılında taraf olan Türkiye'nin günümüze kadar kaydettirmiş olduğu unsurların Balat semtinde kentsel alandaki yansımaları incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışma, Henri Lefebvre'in mekânın toplumsal üretimi ve üçlü mekân görüşü (mekânsal pratik, mekân temsilleri ve temsil mekânları) teorik çerçevesinde şekillendirilmiştir. Çalışmada ilk olarak yaşayan kültürel miras kavramı açıklanmış, ardından Henri Lefebvre'in kentsel mekân üzerindeki tanımlamalarından yola çıkarak sokak sanatı ve grafiti çalışmaları yaşayan kültürel miras bağlamında irdelenmiştir. Daha sonra, sokak sanatı çalışmalarının fiziksel ve sanal mekânda geleneksel değerlerin korunması ve sürdürülmesindeki rolü ele alınmıştır. Son olarak, Balat semtindeki sokak sanatı ve grafiti çalışmaları ile bu çalışmaların yeni medyadaki yansımaları, nitel içerik analizi yöntemiyle eleştirel bir yaklaşımla incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, Balat'taki sokak sanatı ve grafiti uygulamalarının, geleneksel kültürel mirasın hem fiziksel mekânda yeniden canlanmasına hem de dijital platformlar aracılığıyla tanıtımına önemli katkılar sağladığı ve bu alanda dijitalleşmenin dönüştürücü potansiyelini ortaya koyduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşayan Kültürel Miras, Sokak Sanatı, Geleneksel Değerler, Balat, Dijitalleşme.

*Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi ABD, Ankara/Türkiye, burcuaksu@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3119-3533

Geliş Tarihi: 05.05.2025
Kabul Tarihi: 01.06.2025
Yayın Tarihi: 30.06.2025

Araştırma Makalesi

Cite as/ Atıf: Aksu, B. (2025). Yaşayan kültürel miras bağlamında kentsel alanda geleneksel değerleri korumak: Balat sokak sanatı ve grafiti incelemesi. *Culture Academy Dergisi*, 5(1), 43-65.

Bu çalışma, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı şartları ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir. (This is an open access paper distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.)

Abstract

Throughout historical processes, urban spaces undergo transformation in accordance with the political, socio-economic, and cultural understandings of their respective periods. Istanbul is positioned as a global city not only due to its geographical location and intense commercial activities but also because its rich cultural and ethnic diversity allows people of different religions, languages, and cultures to coexist. This study examines the process of transferring living cultural heritage elements from physical to virtual space, from the perspective of their preservation and sustainability, within Balat, one of Istanbul's significant historical districts. The reflections of elements inscribed by Turkey, a party to the UNESCO Intangible Cultural Heritage Convention since 2006, within Balat's urban fabric have been investigated. In this context, the study is structured around Henri Lefebvre's theory of the social production of space and his triadic conceptualization of space (spatial practice, representations of space, and spaces of representation). Initially, the concept of living cultural heritage is clarified. Subsequently, drawing from Lefebvre's works and definitions on urban space, street art and graffiti practices are analyzed within the framework of living cultural heritage. Furthermore, the role of street art in preserving and sustaining traditional values in both physical and virtual spaces is discussed. Finally, street art and graffiti works in Balat and their manifestations in new media are critically examined using qualitative content analysis. The analyses reveal that street art and graffiti applications in Balat significantly contribute to both the revitalization of traditional cultural heritage in physical space and its promotion through digital platforms, thereby demonstrating the transformative potential of digitalization in this domain.

Keywords: Living Cultural Heritage, Street Art, Traditional Values, Balat, Digitalization.

Received:05.05.2025
Accepted:01.06.2025
Available Online: 30.06.2025

Research Article

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca kültür, toplumların ve bireylerin kimliklerini şekillendiren bir unsur olmuştur. Kültür, yaratıcı etkileşimler sonucunda geleneksel değerlerin oluşmasına aracılık etmektedir. Kentsel mekânlar ise bulunduğu dönemin sosyo-kültürel, ekonomik ve politik durumlarına karşı değişim gösterme eğilimindedir. Geleneksel değerlerin kentsel alanda yaratıcılığı teşvik ederek kent yaşamına sanatsal ve kültürel değer katması çeşitliliklerin bir arada varlıklarını sürdürmesi açısından önemlidir. Bu değerler, kent sakinlerinin aidiyet duygusunu güçlendirirken, kentsel yaratıcılığın teşviğiyle kent yaşamına özgün bir karakter de kazandırır.

Kentlerdeki kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, insanlığın ortak mirasının yaşatılması anlamına gelmektedir. UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar, kültürel mirasın korunmasının önemini vurgulayarak, bu konuda çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, İstanbul'un tarihi semtlerinden biri olan Balat'ta, geleneksel değerlerin korunması ve sürdürülebilirliği perspektifinden, yaşayan kültürel miras unsurlarının fiziksel mekândan sanal mekâna aktarılma sürecini incelemektir. İstanbul, coğrafi konumu, ticari faaliyetlerin yoğunluğu ve kültürel çeşitliliği ile öne çıkan hem bir dünya kenti hem de bir küresel kenttir. Geçmişin çok katmanlı mirasıyla şekillenmiş, günümüzde ise farklı sosyal ve demografik değişimlerle sürekli dönüşüm halinde olan bu kültürel dokunun önemli bir parçasını oluşturan Balat, farklı dinlere, dillere ve kültürlerle mensup insanların bir arada yaşadığı tarihi bir semttir.

UNESCO'nun 1985 yılında İstanbul Tarihi Yarımada'nın dört bölgesini Dünya Miras Alanı olarak ilan etmesi sonucunda koruma politikalarının oluşturulması ve yürürlüğe konulması zorunlu bir duruma dönüşmüştür (Baykan vd., 2011: 113). 1998 yılında UNESCO'nun desteğiyle Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhiye Projesi kapsamında ağırlığı Fatih Belediyesi sınırları içinde yer alan Balat semtini kapsayan çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Projede semtin çöküntü alanı olmaktan kurtarılması için altyapı ve donatı eksikliğini gidermek hedeflenmiştir (Akın, 2016: 23-24). Bu bağlamda kültürel çeşitliliklerin yoğun bir şekilde yaşandığı tarihsel arkaplana sahip olması ve yaşanan kentsel rehabilitasyon projeleri kapsamında sokak sanatı ve grafiti örneklerinin mekânı dönüştürme gücündeki etkisinden dolayı bu çalışmada Balat semti inceleme mekânı olarak seçilmiştir.

Bu çalışma, Balat semtinin kültürel çeşitliliğini, tarihi önemini ve kentsel dönüşüm süreçlerini bir araya getirerek, sokak sanatı ve grafiti gibi çağdaş kültürel ifadelerin geleneksel değerlerle etkileşimini incelemektedir. Sokak sanatı ve grafiti, kentsel mekânda ortaya çıkan ve zamanla önemli bir kültürel fenomen haline gelen sanat formlarıdır. Bu bağlamda, çalışma, sokak sanatı ve grafitinin Balat semtindeki kültürel mirası nasıl etkilediğini ve geleneksel değerlerin korunmasına nasıl katkı sağlayabileceğini, nitel içerik analizi yöntemiyle derlenen verilerin eleştirel bir değerlendirmesi aracılığıyla araştırmaktadır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde, Balat'ta yürütülen alan çalışması kapsamında, sokak sanatı ve grafiti örnekleri doğrudan yerinde gözlemlenmiş, fotoğraflanmış ve elde edilen görsel veriler sistematik olarak kaydedilmiştir. Toplanan bu nitel veriler, Henri Lefebvre'in kentsel mekân teorisi başta olmak üzere ilgili kuramsal perspektifler üzerinden eleştirel bir içerik analizi ile yorumlanmıştır. Bu analiz yöntemi, sokak sanatı ve grafiti örneklerinin semtin kültürel mirasıyla kurduğu etkileşimi, temsil ettikleri değerleri ve bu değerlerin geleneksel kültüre olan potansiyel katkılarını derinlemesine anlamaya olanak sağlamıştır. Çalışmanın kapsamı dahilinde yerel halkla görüşmeler yapılmamış, ancak görsel ve mekânsal verilerin teorik çerçeveye birlikte yorumlanması, çalışmanın amacına yönelik yeterli ve geçerli ölçütleri sunmuştur. Araştırmada insan katılımcı yer almadığı için etik kurul izni alınmasına gerek duyulmamıştır.

Çalışmada, öncelikle yaşayan kültürel miras kavramı etimolojik ve sosyolojik boyutlarıyla ele alınacak, ardından Henri Lefebvre'in kentsel mekân teorisi çerçevesinde mekânın üretimi ve yeniden üretimi süreçleri incelenecektir. Daha sonra, kamusal alanın dijital dönüşümü ve yeni medyanın kültürel mirasın yayılımındaki rolü tartışılacaktır. Son olarak, Balat semtindeki sokak sanatı ve grafiti örnekleri incelenerek, bu çağdaş kültürel ifadelerin semtin geleneksel değerleriyle nasıl etkileşimde bulunduğu ve kültürel mirasın korunmasına nasıl katkı sağlayabileceği değerlendirilecektir.

1. Tarihsel Süreçte Yaşayan Kültürel Miras

Etimolojik olarak incelendiğinde kültür kavramının doğadan türediği görülmektedir. Doğal gelişme eğilimi ve çiftçilik kültürün özgün anlamlarını oluşturmaktadır (Eagleton, 2005: 9). Williams'a göre kültür başlangıçta ürün yetiştirimi (cultivation), hayvan yetiştirimi (çobanlık ve besicilik) ve zihin yetiştirimine kadar bir işleme sürecinin ismi olarak kullanılıyordu. 17. yüzyılın sonlarına doğru ise İngilizce ve Almancada anlam genişletilerek belirli bir halkın bütün bir yaşam biçimi demek olan bir yapıya dönüşmüştür. 18. yüzyıla gelindiğinde Herder ilk olarak kültür kavramını tekillikten ve medeniyetlerin tek çizgili anlamı olmaktan çıkarmış, bilinçli bir şekilde ayırım yaparak anlamlı bir çoğullukla "kültürleri" kastetmek amacı ile kullanmıştır. Antropoloji biliminin 18. yüzyılda gelişmesi ile geniş, çoğulcu bir kavram şeklinde ayrı ve bütüncül bir yaşam biçimini belirtme

özelliğini devam ettirmiştir (1993: 8, 9). Z. Gökalp'e göre "Kültür (hars), bir milletin dinsel, ahlaksal, hukuksal, kurgusal, sanatsal, iktisadi, dilsel ve bilimsel hayatlarının uyumlu bir toplamıdır." (2010: 39). Bu bağlamda kültür insanlar tarafından üretilen her şeyi kapsamakta ve bu süreçte oluşan kültürel değerler hem oluşturulduğu toplumun hem de insanlığın kültürel mirasına dönüşebilmektedir.

Kültür, tarihi anıtlardan çağdaş sanat biçimlerine kadar geniş bir yelpazede hayatımızı zenginleştirerek, kapsayıcı ve dirençli toplulukların inşasına katkı sağlar. UNESCO'ya göre, doğal ve kültürel mirasın korunması ile yaratıcılığın desteklenmesi, iklim değişikliği ve eşitsizlik gibi günümüzün küresel zorluklarıyla mücadelede temel bir öneme sahiptir (URL-1). Bu perspektifle ele alındığında, kültürel mirasın korunması çabaları yalnızca geçmişi muhafaza etmekle kalmayıp, aynı zamanda geleceğin sürdürülebilir kalkınması ve toplumsal uyumu için de vazgeçilmez bir zemin sunar.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihli 32. Genel Konferansının Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Türkiye ise 2006 yılında 45. ülke olarak taraf olmuştur. UNESCO'nun 1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nden sonra kültür alanında en fazla taraf olunan ikinci uluslararası belgesi olma özelliğini kazanmıştır (2013: 5). Sözleşmenin hedefleri grupların, toplulukların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak kabul ettikleri kültürel uygulamalar, ifadeler, bilgi ve becerilerin tanıtılması, korunması ve aktarılmasıdır. 2023 yılı itibarıyla Türkiye'nin listede 30 unsuru bulunmaktadır ve bunlardan üç tanesi "Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi"ndedir. Listede olan unsurların bazıları: Meddahlık Geleneği, Mevlevi Sema Törenleri, Aşıklık Geleneği, Karagöz, Geleneksel Sohbet Toplantıları, Geleneksel Tören Keşkeği, Türk Kahvesi ve Geleneği, Geleneksel Çini Sanatı, Bahar Bayramı Hıdırellez, Nevruz vd. şeklindedir (URL-2). İnsanlığın ortak miraslarından biri olan Yaşayan Kültürel Miras UNESCO perspektifinde gezegenler arası bir yaklaşımla kültürel çeşitliliklerin ve değerlerin tüm insanlığa ait olduğu görüşündedir.

2. Geleneksel Değerlerin Korunması Bağlamında Mekânın Yeniden Üretimi

Kentin kökenlerine ulaşabilmek için yalnızca fiziksel kalıntıları aramaya yönelmek yeterli değildir. İlk insanın tasvir edilmesi gibi dikkatin sadece

kemik ve çömlek parçaları, alet ve silahlara yöneltilmesi geride dil ve ritüel gibi neredeyse hiçbir maddi kalıntı bırakmamış buluşlara haksızlık edilmesine neden olabilir. Kentin doğası ile ilgili sadece bir surun arkasına yığılmış daimî yapılar aramak değil aynı zamanda kentin kökenlerine yaklaşabilmek için mekân ve kültür açısından kentsel bir düzene işaret eden yerleşim planının derinlerine de inmek gerekir (Mumford, 2019: 15). Dolayısıyla bir kentin kökenine ulaşmak için sadece kalıntılar üzerinde çalışan arkeologların dünya görüşleriyle sınırlı kalınmamalı aynı zamanda bir sosyolog, bir halkbilimci gibi kültürlerin kalıntılarının ve sürekliliklerinin de incelenmesi gerekir.

Kent, birbirinden farklı bir çok sınıf ve çeşitli karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen aynı zamanda zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde yapısının pek çok yaratıcı tarafından sürekli geliştirildiği bir üründür. Ayrıntıları belirli bir süre aynı kalsa bile sürekli değişim geçirir. Kentte görünenin ötesinde keşfedilmeyi bekleyen bir manzara, bir dekor bulunur (Lynch, 2020: 2). Kentlerin oluşum ve büyüme süreçlerinde meydana gelen her türlü yapısal nitelikler sadece yönetimlere ait değil o kentte yaşayan insanlara da aittir. Kentler biçim kazanırken üzerinde bulunan her yapı bu işlemde etkilenmektedir. Kentin oluşumundaki insan izleri kent tarihine bakıldığında toplum yaşamının yansımalarını oluşturmaktadır. Kent alanları toplumsal, ekonomik, politik, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkilerin gözlenme yeridir (Binzet, 2020:16). Bu bağlamda kentsel alanları incelerken insan yaşamının izlerine ve kültürel değerlerin yansımalarına da ulaşabiliriz.

Marx ve Engels'e göre, eski toplumlarda yaşanan çatışmalar proletaryanın gelişimini önemli ölçüde hızlandırmıştır. Sürekli mücadele halindeki burjuvazi, aristokrasiye, kendi içindeki sanayileşmeyle çelişen gruplara ve yabancı burjuvazilere karşı verdiği savaşlarda sürekli olarak proletaryanın desteğine ihtiyaç duymuştur (2012, 31). Bu bağlamda Marx ve Engels'in de işaret ettiği gibi, burjuvazinin sermaye birikimi ve egemenliğini sürdürme çabaları, proletaryayla girilen kesintisiz çatışmalarla iç içe geçmiş; bu süreç, aynı zamanda kent ve kırsal arasındaki ayrımları ortadan kaldırarak üretim ilişkilerinde köklü bir dönüşümü de kaçınılmaz kılmıştır. Kentsel mekân Komünist Manifesto'da doğrudan bir analiz konusu olarak öne çıkmasa da, üretim ilişkileri bağlamında mekânın anlaşılması kritik bir öneme sahiptir; bu durum, Henri Lefebvre'in mekânın toplumsal üretimi üzerine geliştirdiği kapsamlı kuramlarla daha da derinlik

kazanmaktadır.

Lefebvre, kent toplumunu sanayileşme sürecinden doğan toplum anlamında kullanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde kent toplumu “kesintiye uğramış toplumsal dönüşümlerin mirası olan eski kent formlarının parçalandığı bir sürecin sonunda ortaya çıkabilir.” (2019a: 7). Şehir kavramı, sanayileşme öncesi dönemlerde de önemli ve özgün kentsel yaratımlarla var olmuştur. Tarihsel süreçte Doğu'nun Asya tipi üretim tarzına dayalı şehirleri, Antik Roma ve Yunan'ın kölecî yapıdaki kentleri ile feodal ilişkiler içindeki Orta Çağ şehirleri gibi farklı modeller görülmüştür. Bu kentler politik, zanaatkarlık, ticaret ve bankacılık gibi çeşitli özelliklerle öne çıkmıştır (Lefebvre, 2015: 21). Bu bağlamda, kentsel mekânın tarihsel evrimi, onun durağan bir fiziksel varlık olmaktan ziyade, sürekli dönüşen toplumsal ilişkiler ve üretim biçimlerinin dinamik bir ürünü olduğunu gözler önüne sermektedir.

Lefebvre, mekânın emek, mülkiyet ve üstyapı ilişkilerinde eşit bir şekilde olmasa da her yerde görüldüğünü belirtir. Mekânın üretimi üretim biçimlerinde tahakküm kuramaz ancak pratiğin yönünü düzenleyerek bir pratik içinde birleştirme sonucunda bağlantı kurar (2019b, 25). Toplumsal determinizm, insanın kendini dönüştürme potansiyelini vurgulayarak, ekonomik güçlerin bağımsızlığını kavraması ve bunlara hükmetmesi gerektiğini, böylece sürekli kendini "üretmek" bilinçli bir yaratıcı haline gelmesiyle tarihin bütünlüklü insan sayesinde var olabilecek bir süreç olduğunu savunur (Lefebvre, 2017: 105). Mekânlar ise, üretim biçimleriyle birlikte değişerek toplumsal mekânı oluşturur ve kültürel ile zihinsel olanı tarihsellikle birbirine bağlar. Lefebvre'e göre, ideolojilerin etkisiyle mekân ile üretim biçimi arasındaki ilişki şeffaf değildir; her yeni üretim biçimi var olan mekânı yeniden düzenler. 20. yüzyıldaki dönüşümler ve sınıfların mekânı işgali, mekânsal örgütlenmenin kâr optimizasyonu ve siyasi iktidar için nasıl kullanıldığını gösterir (2019b, 28). Dolayısıyla mekânsal ve toplumsal pratiklerin her dönemde dönüşerek mekânların tarihini de değiştirmesiyle yeni mekânların üretilmesi sağlanmaktadır.

Lefebvre'ye göre bir toplumun mekânı yaratması ve üretmesi, karmaşık mekânsal pratikler aracılığıyla gerçekleşir. Bu süreçte mekân, diyalektik bir etkileşim içinde şekillenir ve toplumun egemen üretim biçimleriyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, mekânın üç temel momentinin ayrılmaz bir bütün oluşturduğu vurgulanır:

- **Algılanan Mekân (Mekânsal Pratik):** Gündelik gerçekliğin ve kentsel gerçekliğin, neo-kapitalist bağlamda mekânsal pratiklerle sıkı bir şekilde birleşmesiyle oluşur. Modern mekânsal pratikler, banliyödeki bir toplu konutta yaşayan bireyin günlük yaşamında kendini gösterir.
- **Tasarlanan Mekân (Mekân Temsilleri):** Şehirciler, planlamacılar, teknokratlar ve bazı sanatçılar tarafından algılanan ve tasarlanan mekândır. Bu, bilimselliğe yakın bir yaklaşımla, mekânın entelektüel ve sözel olarak oluşturulmuş göstergeler sistemi aracılığıyla biçimlendirildiği egemen mekânı temsil eder.
- **Yaşanan Mekân (Temsil Mekânları):** Kullanıcıların ve mekânda yaşayanların semboller ve imgeler aracılığıyla deneyimlediği, sahiplenmek ve değiştirmek istedikleri mekândır. İmgelemin baskın olduğu, sözel olmayan göstergelerin ve sembollerin sistemine yönelen bu mekân, fiziksel mekânı sembolik olarak kuşatır.

Bu üç moment (algılanan, tasarlanan ve yaşanan) arasındaki ilişkiler basit veya istikrarlı değildir; aksine, birbirlerini sürekli etkileyen ve dönüştüren dinamik bir yapıya sahiptir (2019b: 67-68). Lefebvre, bu üç boyutun birleşiminin mekânın özünü oluşturduğunu belirtir.

David Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir* (2019) adlı eserinde, kentin mekânsal formunu anlamak için kapsamlı bir toplumsal mekân felsefesinin şart olduğunu belirtir. Kentin biçimi sadece fiziksel özelliklerini değil, aynı zamanda kültürü, toplumsal düzeni, amaçları ve korkuları yansıtan yaratıcı ve simgesel anlamları da barındırır. Mimari ve sanattaki mekânsal biçimlenmeler, farklı simgesel anlamlar üreterek kentin bütünselliğini koruyan önemli bir ilkedir (2019a, 34). Lefebvre, toplumsal mekânı iç içe geçen ve üst üste binen karmaşık bir "çokluk" içinde ortaya çıktığını savunur. Bu mekânlar duvarlar gibi görünür sınırlarla tam olarak ayrılmaz, aksine ideolojilerin müdahalesiyle şeffaf olmayan, akışkan dinamikler içinde sürekli yeniden üretilen toplumsal ilişkilerin somutlaşmış halidir (2019b, 112). Harvey ise toplumsal mekânı, bireysel ve kolektif tepkilerin, duygu ve düşüncelerin şekillendirdiği karmaşık, homojen olmayan ve süreksiz bir bütün olarak ele alır; tipik fiziksel mekândan farklı olarak, simgesel deneyimlerin zamanla birikmesiyle dönüşür ve genişler (2019a, 38). Dolayısıyla bir toplumda yaşanan ekonomik, siyasal, kültürel

gelişmeler mekânsal pratikler üzerinde deneyim alanı olarak birikim rejimine dönüşerek kentin simgeleştirilmesinde önemli etkiler göstermektedir.

Bu bağlamda kentsel mekânların planlanması Endüstri Devrimi sonucunda modern düşünce ekseninde üretim ve sanayi merkezi temelli gerçekleşirken, post modern kent çalışmalarının başlangıcını oluşturan 1960'lı yıllarla birlikte post modern anlatı kendini kent temelli kültürel oluşumda göstermeye başlamıştır. Geleneksel değerlerin kentsel mekânın yeniden üretiminde yaratıcı etkileşimler ile algılanan, tasarlanan ve yaşanan boyutların birleşiminden oluştuğunu da söyleyebiliriz.

3. Kamusal Alanın Dijital Dönüşümü

“Kamu” ve “kamusal” kavramlarının günlük dildeki kullanımı, birbiriyle uyuşmayan çok çeşitli anlamlara sahiptir (Habermas, 2003: 57). Kamu, özgül olarak aynı dönemde toplumsal emeğin ve mal mübadelesinin alanı olarak, kurumsallaşması kendi yasalarına göre olan “burjuva toplumuna” aittir. Bununla birlikte, kamusal olandan ve kamusal olmayan özel alandan, çok önceki dönemlerden beri söz edilmeye başlanmıştır (Habermas, 2003: 59). İletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı ilerlemeler kamusal alan kapsamında yürütülen çalışmalarda yeni bir boyut kazanmıştır. 20. yüzyılın sonlarına doğru Ağ Toplumu ve Enformasyon Çağı kavramlarına, yeni medya kavramı da dahil olmuştur. Yaşanan bu teknolojik dönüşüm, iletişim alanında bir devrim yaratarak, geleneksel medyaya dayandırılan kamusal olma niteliğini yeni medyaya devretmiştir (Çalışkan, 2014: 42). Dolayısıyla günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişim ve dönüşüm kamusal alanın dijitalleşmesine de neden olmaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte kamusal alan olma niteliği yeni medyada yer bulmaktadır.

Yeni medya bireylerin belli bir örgüt ya da grup üyeliği içinde sıkı bağlarla bir araya gelerek kamusal iletişime dâhil olma kalıplarında değişiklik oluşturmuştur. Yeni medya aracılığıyla ortak bir amaç doğrultusunda daha geniş bir uzamda ve daha gevşek bağlarla bir araya gelerek kamusal meselelerle ilgili müzakere sürecine katılabilmektedir (Budak, 2016: 518). Sosyal ağlar denildiği zaman ise akla bireylere herkese açık profil şekillendirme fırsatı veren web tabanlı hizmetler gelmektedir. Sosyal paylaşım sitelerindeki çok ortamlı uygulamalarda sürekli güncellenme yapılması, kişilere gerçek hayatta yapabildikleri çoğu şeyleri

sanal ortamda da yapabilme şansı yaratmaktadır (Alioğlu, 2015: 30). Instagram, günümüzde sosyal medya içerisinde en popüler olan uygulamalardan birisidir. İnsanlar bu uygulamada kendilerini ya da beğenmiş oldukları görselleri paylaşmakta ve bu görseller diğer kişiler tarafından görülmektedir. Bu durum Instagram'ı kişiler arasında görsel bir ağ kuran bir sosyal medya uygulamasına dönüştürmektedir. Kişinin benliğini ifade edebileceği bir ortam ve kurmuş olduğu ağlar sayesinde sosyal medya üzerinden benliklerini ifade edebilme imkânı yaratır. Bu ifade etme sürecinde çeşitli metalar, mekânlar ve görseller kullanılmaktadır (Biçici, 2018: 81). Gösteri bireyin kendi rızasıyla dijital alanda varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda sokak sanatı ve grafiti çalışmaları sadece fiziksel mekânda varlığını göstermemekte dijital mekâna da sirayet etmektedir.

4. Balat Semtinde Sokak Sanatı ve Grafiti Çalışmalarının Değerlendirilmesi

İstanbul'un tarihi dokusu içinde, Haliç'in güney kıyısında, Ayvansaray ile Fener semtleri arasında konumlanan Balat, sahil surlarının gerisinden iç kesimlere doğru yayılan, kendine özgü bir semttir (Kavalcı, 2010: 3). Özellikle İstanbul Musevileri açısından önemli bir tarihi geçmişe sahiptir. İstanbul'un fethinden sonra yerleştirme politikalarına bağlı olarak Musevi aileler Balat'a yerleşerek sinagoglar kurmuş, 17. yüzyıldan itibaren ise Bizans Musevi'si Romanyotlar'a diğer Musevi gruplarında Balat'a yerleşerek katılmasıyla etkin ve iç içe geçmiş bir cemaat yapısı oluşmuştur (Akin, 2016: 17). Balat, tarih boyunca "karakteristik bir Yahudi Mahallesi" kimliğiyle öne çıkmış, komşuların benzer hayatlar sürdürdüğü memur, esnaf ve küçük zanaatkârların yaşadığı bir yerleşim yeri olmuştur. Ancak 1980'li ve 1990'lı yıllara gelindiğinde, semt "taşra kasabası" ve "kentsel çöküntü alanı" gibi tanımlamalarla anılmaya başlanmıştır (Erkan ve Altıntaş, 2018: 301). Balat'ın 17. yüzyıldaki parlak dönemi, 19. yüzyılda yangınlar, deprem ve Haliç'teki ticari gerilemeyle sona ermiştir. 1980'lerdeki Haliç temizleme çalışmaları ve Musevi göçleriyle fiziksel ve sosyal yapısı değişen semt, günümüzde 3. Haliç Köprüsü bağlantısıyla yeni bir ulaşım odağı haline gelmiştir (Akin, 2016: 22). Bu kapsamlı dönüşümler, Balat'ın mekânsal kimliğinin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerle şekillenen, dinamik ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Balat'ta yer alan sinagoglar, kiliseler, mektepler, hamamlar, çeşmeler, sıra dükkânlar ve renkli evler, İstanbul'un çokkültürlü yapısını yansıtarak geçmişin zengin etnik çeşitliliğine tanıklık etmektedir. Kente anlam ve boyut kazandıran bu tarihsel doku, ziyaretçilere kentsel ortamda derinlemesine deneyimler sunmaktadır (Ahunbay, 2016: 11-12). Aşağıda Görsel 1 ve Görsel 2'de, Balat semtinin yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken renkli sıralı evleri ile dar, merdivenli ve yokuşlu sokakları aracılığıyla oluşan tarihi simgesel kentsel alanları gösterilmektedir.

Görsel 1: Balat/Renkli Evler (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Görsel 2: Balat/ Merdivenli Yokuş (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Sokak sanatı ve Grafiti başlangıçta itaate boyun eğmeyen birey ve grupların kendilerini ifade etme biçimiyken daha sonra yapılan eserler bir sanat ürünü olarak da kabul görmeye başlamıştır. Yasa dışı bir oluşumken farklı bağlamlarda da icra edilmesi ilk amacında dönüşümler yaratmıştır (Taştepe ve Şahin, 2018: 456). Grafiti bir isim veya sloganın görünür bir yüzeyde farkındalık yaratarak iletişim kurulmasını amaçlayan kentsel bir harekettir. Grafiti aracılığıyla kentin silueti mahallelerin, müzelerin, sanat galerilerinin, çete bölgelerinin ve işletmecilerin düşünceleri iletilmektedir. Grafiti kentin sokaklarından meydanlarına kadar halkın görebileceği her

konumda yer alabilen hızlı bir şekilde yapılan ya da önceden planlanarak yapılan ve günümüz çağdaş dünyasını etkileyen bir sanat dalıdır (Pashayeva, 2018: 16-17). Grafitinin duvara yazılarak yapılan bir iletişim şekli olduğu düşünüldüğünde insanlık tarihinde bir iletişim biçimi olarak mağaralara yapılan resimlerin Grafitinin başlangıcını oluşturduğu söylenebilir.

Grafiti tekniği, 1940'larda Almanya'da slogan odaklı duvar yazılarıyla başlamış, 1960'larda New York'ta isim veya imza olarak evrilmiştir. 1970'lerde yaygınlaşarak 1980'lerden itibaren görselliğiyle de ön plana çıkmıştır. Bu kültürden doğan sokak sanatı ise genellikle yapıldığı yer ve sanatçısının duygu, düşünce ve mesajlarını yansıtarak toplumla doğrudan iletişim kurmayı amaçlar (Taştepe ve Şahin, 2018: 457-458). Aşağıda Görsel 3 ve Görsel 4'te Balat semtinde Grafiti sanatçılarının çalışma örnekleri bulunmaktadır.

Görsel 3: Balat Grafiti Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Görsel 4: Balat Grafiti Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Görsel 3'te yapılan grafiti çalışması artistin adını taşıyan bir çalışma iken Görsel 4'te yapılan grafiti çalışması dönemin ekonomik sorunlarına

karşı bir tutum sergileyen bir politik ve ekonomik eleştiri çalışması olarak yorumlanabilir. Görsel 3'teki sanatçının adını taşıyan grafiti, Lefebvre'in "mekânsal pratik" boyutunu somutlaştırarak fiziksel mekânda kişisel bir iz bırakma eylemidir. Bu imza, "mekân temsilleri" açısından sanatçının varlığını kodlarken, Balat'ın güncel sanatsal üretiminin ve "temsil mekânlarının" bir parçası hâline gelir. Yaşayan kültürel miras bağlamında ise bu imzalar, Balat'ın sürekli değişen kentsel belleğine eklenen çağdaş katmanlar olup, semtin geçmişten geleni değil, günümüzde de yaşanan ve sanatçı kimlikleriyle zenginleşen dokusunu yansıtır. Görsel 4'teki grafiti, Lefebvre'in mekânsal pratik, mekân temsilleri ve temsil mekânları bağlamında, sanatçının ekonomik adaletsizliğe dair eleştirel mesajını kentsel mekâna taşımasını sağlar. Eser, Balat sakinlerinin kolektif duygularını görselleştirerek kamusal alanı bir ifade platformuna dönüştürür. Böylece, semtin toplumsal belleğine güncel bir iz bırakarak yaşayan kültürel mirasın dinamik ve sürekli etkileşimle şekillenen bir olgu olduğunu gösterir.

Görsel 5: Balat Grafiti Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Sokak sanatı ve grafiti, çelişkilere dikkat çekerek krizler karşısında eleştirel bir ifade biçimi olarak çözüm yolları sunabilmekte aynı zamanda mevcut toplumsal ve ekonomik problemlere kamusal sanat üretimi aracılığıyla dikkat çekebilmektedir (Aral, 2021: 221). Görsel 5'te yaratılan grafiti örneği "#Sor" ile mekânları tüketen insanları düşünmeye yönlendiren bir eleştirel ifade biçimi olarak yorumlanabilir.

Sokak sanatı ve grafiti arasındaki ilişkide grafiti suçlu alt kültürle özdeşleştirilirken, sokak sanatı kentsel peyzajı süslemenin bir aracı olma rolüne büründürülmüş ve grafitiyi sokaklardan temizleme misyonu yüklenmiştir. Bu iki kültürel fenomen arasındaki ayrım sadece teknik

açından değil kentsel mekânın dönüşümü açısından da sosyolojik ayrımlara dayanır (Aral, 2021: 2019). Balat semtinde soylulaştırma pratikleri¹ bağlamında kentsel mekânlarda yapılan düzenlemelerde sokak sanatı ve grafiti çalışmalarından oldukça yararlanılmıştır.

Görsel 6: Balat Grafiti Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Görsel 6’da Balat semtinde restorasyon sürecinde olan bir binanın kötü bir görüntü oluşturmamasına neden olmamak için bilgilendirici bir şekilde grafiti ve sokak sanatı tekniğinden yararlanılarak yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken turistik ve sanatsal bir mekânsal oluşum yaratılmıştır.

Görsel 7: Balat Sokak Sanatı Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

¹Kent çalışmalarında soylulaştırma (gentrification) kavramı, 1964 yılında İngiliz sosyolog Ruth Glass tarafından Londra'daki mekânsal ve sosyal dönüşümleri açıklamak üzere literatüre kazandırılmıştır(Smith, 2006: 20). Soylulaştırma, kent içindeki üst gelir grubunun, genellikle dar gelirlielerin yaşadığı kent merkezlerindeki mülkiyeti ele geçirmesi ve zamanla konutların yenilenerek kentin sosyo-ekonomik dokusunu değiştirmesiyle kendiliğinden gelişen bir süreçtir. Türkiye kentlerinde de, özellikle 1980'li yıllardan sonra, tarihi ve kültürel miras taşıyan ancak yıpranmış semtlerde bu tür bir "yeniden canlanma" süreci soylulaştırma örneği olarak gözlemlenmektedir(Yaşıkaya, 2016: 243).

Görsel 8: Balat Sokak Sanatı Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Lefebvre tarihsel mekânın toprak, kan, dil topluluklarının üretmiş olduğu politik ve dinsel mutlak mekândan, göreceli olarak doğduğu görüşündedir. Mutlak mekân kaybolmamakta tarihsel mekânın tabakası olarak büyüsel, dinsel, politik sembolizmler aracılığıyla temsil mekânlarının dayanağı olmak suretiyle varlığını devam ettirmektedir (2019b: 77). Bu bağlamda Balat semtinin tarihsel mekân olduğu göz önünde bulundurulduğunda Görsel 7 ve Görsel 8'deki sokak sanatı ve grafiti çalışmalarının bu sembolizmler vasıtasıyla ifade biçimi kazandığı görülebilir. Görsel 7 ve Görsel 8'deki çalışmalar, Balat'ın derin tarihsel katmanlarını ve sembolizmlerini çağdaş bir biçimde canlandırır. Sanatçılar, eserleriyle sadece mekâna fiziksel dokunuş yapmakla kalmaz, aynı zamanda semtin kolektif hafızasını ve güncel duygu durumlarını ifade eden "yaşanan mekânlar" yaratır. Özellikle Görsel 6'da belirtildiği gibi, restorasyon halindeki bir binanın sanatsal müdahaleyle turistik bir çekim noktasına dönüşmesi, tarihi mekânın sembolik gücünün güncel pratiklerle yeniden işlevselleştirildiğini gösterir. Bu durum, Lefebvre'in mutlak mekânın sembolizmler aracılığıyla varlığını sürdürmesi fikriyle örtüşerek, sokak sanatının Balat'ın tarihsel ruhunu ve kimliğini modern sembollerle yeniden ifade etmesini ve yaşayan kültürel mirasın dinamik bir parçası hâline gelmesini sağlar.

Görsel 9 : Balat Sokak Sanatı Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Görsel 10 : Balat Sokak Sanatı Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Görsel 11: Balat Sokak Sanatı Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Görsel 12: Balat Sokak Sanatı Örneği (Yazarın kendi arşivi, 2 Ocak 2025)

Balat'ta gözlemlenen sokak sanatı örnekleri (Görsel 9, Görsel 10, Görsel 11, Görsel 12), semtin kentsel mekândaki dönüşüm süreçlerinde kayda değer bir rol oynamaktadır. Bu grafitiler, Balat'ın hem kültürel kimliğini yeniden tanımlamakta hem de yaşanan dönüşümleri simgesel bir dille ifade etmektedir. Söz konusu görsellerde yaygın olarak kullanılan Türk kahvesi, cam, çini, seramik ve dilek ağacı gibi geleneksel motifler, Balat'ın tarihsel ve kültürel değerlerinin çağdaş bir yorumla kentsel alana entegre edildiğine işaret etmektedir. Sokak sanatı ve grafiti uygulamaları, bir yandan semtin özgün dokusunu muhafaza etme eğilimini yansıtırken, diğer

yandan da yeni ziyaretçi ve sakinler için Balat'ı cazip bir "tasarım mekânı" haline getirme amacını taşımaktadır. Bu sanatsal müdahaleler, mahalledeki değişimle eş zamanlı olarak ortaya çıkan cam atölyeleri, antikacılar ve seramik atölyeleri gibi yeni konsept mekânlarla uyumlu bir bütünlük sergilemektedir. Dolayısıyla, Balat'ın hem geleneksel mirasından beslenen hem de sosyo-kültürel olarak dönüşen yapısını görsel bir anlatımla sunan bu pratikler, kent estetiği ve kimliği üzerinden soylulaştırma sürecinin somut uygulamalarından biri olarak değerlendirilebilir.

Harvey'e göre kent tasarımı basit bir şekilde bölgesel geleneklere, yerel tarihçilere bireysel arzu, ihtiyaç ve fantezilere duyarlı olmayı amaçlamaktadır. Çünkü kişiselleşmiş, mahrem mekânlardan geleneksel anıtsallığa hatta gösterinin şenliğine kadar uzanabilen uzmanlaşmış, büyük oranda müşterinin zevkine göre şekillenmiş mimari biçimler yaratılmaktadır. Mimari çevre yeni kültürel duyarlılıkların şekillenmesi bakımından hayati bir pota olan karmaşık kent hayatının unsurlarından birini oluşturur. Toplumsal pratiklere ilişkin düşünmek, değerlendirme yapmak ve erişmek açısından bir kentin neye benzediği ve mekânlarının nasıl örgütlendiği maddi bir zemin sağlamaktadır (2019b:84-85). Bu bağlamda Balat semti cam atölyeleri, antikacılar, seramik atölyeleri ve çeşitli konsept mekanlara ev sahipliği yapmaktadır. Balat'ın geleneksel ve kültürel değerlerini de oluşturan bu mekânlar sokak sanatı ve grafiti sanatçılarından da destek alarak kentsel alanda simgelerden yararlanarak tasarım mekânlar yaratmaktadır. Yukarıda verilen bu örneklerde geleneksel olarak Türk kahvesi, cam, çini, seramik, dilek ağacı gibi simgesel temalar kullanılmıştır.

Aşağıda Balat semtinde sokak sanatı ve grafiti çalışması yapan sanatçıların sosyal medya hesapları ve paylaşımları bulunmaktadır.

Görsel12: Grafiti Sanatçısı 1 (URL-3)

Görsel 13: Grafiti Sanatçısı 2 (URL-4)

Görsel 12 ve Görsel 13'te görüldüğü gibi sosyal medyada yüksek takipçili hesaplara sahip olan bu sanatçılar aracılığıyla kamusal sanat eserlerinin fiziksel mekânda varlığını sürdürmekle birlikte sanal mekânda da yaşamaya devam ettiği görülmektedir. Lefebvre'in mekân teorisi bağlamında, kamusal sanat eserlerinin dijitalleşmesiyle birlikte "mekânsal pratik" sanal ortama taşınmakta, "mekân temsilleri" dijital platformlarda yaygınlaşmakta ve "temsil mekânları" yeni boyut kazanmaktadır. Bu süreç, sanatçıların eserlerini küresel kitlelerle paylaşmasını sağlayarak, fiziksel ve sanal arasında çift yönlü bir iletişim ağı oluşturur. Sonuç olarak, Balat örneğinde görüldüğü gibi, sokak sanatı dijital araçlarla sürekli yeniden üretilerek yaşayan kültürel mirasın hem fiziksel hem de sanal alanda aktif bir parçası hâline gelmektedir.

Görsel 14: Grafiti Örneği (URL-5)

Görsel 14'te yer alan bir stok görsel platformu olan Alamy adlı web sitesinde ise Balat semtine ait olan görseller ücretli bir şekilde pazarlanmaktadır. Dijitalleşme süreci, kamusal sanat eserleri olan sokak sanatı ve grafiti çalışmalarının erişilebilirliğini ve etki alanını önemli ölçüde dönüştürmüştür. Bu durum, sanat eserlerinin fiziksel konumlarından bağımsız olarak küresel bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağlamakta, böylece sanatsal ifadenin mekânsal sınırlarını ortadan kaldırmaktadır. Özellikle sosyal medya platformları, sanatçıların eserlerini anında paylaşarak geniş kitlelerle etkileşim kurmalarına olanak tanırken, bu eserlerin belgelenmesi ve kalıcılık kazanması açısından da kritik bir işlev görmektedir. Öte yandan, stok görsel platformları aracılığıyla sokak sanatının metalaştırılması, kamusal alanda üretilen sanatın fikri mülkiyet, erişilebilirlik ve ticarileşme ekseninde yeni tartışmalar yaratmaktadır. Dijitalleşme, bir yandan sanatın yayılımını artırırken, diğer yandan da onun kamusal niteliğini ve özgün bağlamını sorgulatan yeni pratikleri beraberinde getirmektedir. Bu sayede, Balat örneğinde olduğu gibi, sokak sanatı artık sadece fiziksel bir duvar yüzeyinde değil, aynı zamanda dijital platformlar aracılığıyla sürekli yeniden üretilen ve tüketilen karmaşık bir fenomen haline gelmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, İstanbul'un tarihi Balat semtindeki sokak sanatı ve grafiti çalışmalarının yaşayan kültürel miras bağlamındaki konumu incelenmiştir. Bu inceleme, Henri Lefebvre'in mekânsal pratik, mekân temsilleri ve temsil mekânlarını kapsayan üçlü mekân görüşü doğrultusunda analitik çerçeve olarak kullanılmıştır. Balat'ın zengin kültürel ve tarihi dokusu, farklı yaşam tarzlarını, inançları ve çeşitli kültürel ifadeleri bir araya getirerek, dinamik bir yaşayan kültürel miras alanı sunmaktadır. Sokak sanatı ve grafiti çalışmaları yapan sanatçılar için bu tarihi ve kültürel doku önemli bir ilham kaynağı teşkil ederken, bu ifade biçimlerinin yaşayan kültürel mirası ve

kentsel mekânı nasıl yeniden ürettiği, dönüştürdüğü ve yorumladığı temel bir araştırma konusu olmuştur. Bu bağlamda, sanatçıların eserleri aracılığıyla, semtin geleneksel anlatılarının ve gündelik pratiklerinin yeniden görünür kılındığı, böylece kentsel mekânın çok katmanlı kimliğinin sürekli yeniden inşa edildiği ve yaşayan kültürel mirasın kent belleğindeki rolünün pekiştirildiği sonucuna varılmıştır.

Lefebvre'in mekân teorisi bağlamında ele alındığında, sokak sanatı ve grafitinin yalnızca fiziksel bir eylem olmanın ötesinde, toplumsal ilişkilerin, ideolojilerin ve kültürel simgelerin mekândaki yansımalarını içerdiği görülmektedir. Balat sokaklarında ortaya çıkan eserler, semtin kültürel çeşitliliğini ve kimliğini somutlaştırmaktadır. Özellikle incelenen sokak sanatı ve grafiti örneklerinde, sembolizmin ve imgelemin nüfuz ettiği temsil mekânları (yani yaşanan mekânlar), kültürel kimliklerin ve yaşayan kültürel mirasın ifade bulduğu alanlar olarak belirginleşmektedir. Bu örnekler, Balat'ın tarihi ve kültürel mirasının sokak sanatı aracılığıyla yeniden yorumlandığını ve görünür kılındığını göstermektedir. Bu süreçte grafiti, kültürel mirası pasif bir şekilde korumaktan ziyade, onu dönüştürerek ve çağdaş bağlamlara taşıyarak canlılığını ve dinamikliğini sağlamaktadır. Böylece, anıların ve geleneksel değerlerin güncel sanatsal pratiklerle etkileşimi, yaşayan kültürel mirasın sürekli yeniden üretilen ve deneyimlenen bir parçası haline gelmesine olanak tanımaktadır.

Sokak sanatı ve grafiti çalışmalarını yapan sanatçıların yaptığı kamusal sanat eserlerini sosyal medya üzerinden paylaşması, sadece kendi eserlerini tanıtmaları ve reklamını yapmalarına olanak sağlamaz aynı zamanda mekânın kendi eserleri aracılığıyla dijital ortamda tekrar üretilmesini de sağlar. Sanatçıların yaptıkları eserlere kendi imzalarının yanında sosyal medya hesaplarını da yazarak çift yönlü bir iletişim ağı oluşturur. Kamusal alanın dijitalleşmesi ile sokak sanatı ve grafiti çalışmaları yeni bir boyut kazanmış aynı zamanda sosyal medya platformları, web siteleri, dijital arşivler aracılığıyla sanat eserlerinin kaydedilmesi, paylaşılması ve daha geniş kitlelerin erişimine sunulması söz konusu olmuştur. Kamusal alanın dijital ortama taşınmasıyla birlikte melez mekânlar oluşmuş bu durum yaşayan kültürel mirasın sanal ortamlarda yeniden ifade alanı bulması ve yaygınlaşmasına imkân tanımıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada, Lefebvre'in mekân teorisi ışığında ve yaşayan kültürel miras bağlamında, Balat semtindeki sokak sanatı ve grafiti

eserlerinin kentsel alandaki işlevi incelenmiştir. Elde edilen veriler, bu sanat pratiklerinin geleneksel ve kültürel değerlerin aktarımında önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sokak sanatı ve grafiti, Balat'ın zengin kültürel mirası ve yaşayan unsurlarından beslenerek, mekânsal pratikleri dönüştürmekte, mekân temsillerini zenginleştirmekte ve temsil mekânlarında yeni anlamlar üretmektedir. Kentin kültürü, tarihi ve hatıralarının aktarılmasında güçlü bir araç olarak kullanılan bu dinamik olgunun, dijitalleşme süreci ile birlikte yaşayan kültürel miras unsurlarının ifade biçimlerinde ne gibi değişiklikler yaratacağı, gelecek çalışmalarda daha derinlemesine incelenmeyi gerektiren bir alandır.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z. (2016). Kentsel korumada temel ilkeler ve Fener-Balat. (Ed. Z. Ahunbay). *Neoliberal ent politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray bir koruma mücadelesinin öyküsü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, N. (2016). Haliç'te bir rehabilitasyon alanı: Balat. (İ. D. Z. Ahunbay (Dü.) *Neoliberal kent politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray bir koruma mücadelesinin öyküsü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Alioğlu, N. (2015). Duygusal tatmin aracı olarak sosyal medya kullanımı üzerine bir alan araştırması. *İstanbul Journal of Social Sciences*, 11.
- Aral, H. (2021). Kültürel bir pratik olarak grafiti ve sokak sanatı: Atina örneği. *Millî Folklor*, 129, 217-228.
- Baykan, A. vd. (2011). Yaşayan bir tarihi miras alanına ilişkin muhalif durumlar: Büyük Valide Han. (L. S. Deniz Göktürk), *İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa*. Metis Yayınları.
- Biçici, E. (2018). Ayna olarak Instagram. *Online Academic Journal of Information Technology*, 9(35).
- Binzet, A. C. (2020). Kentler ve izler Cumhuriyet'ten bugüne Ankara'nın sanat-politiği. Telgrafhane Yayınları.
- Budak, H. (2016). Kamusal alanda dönüşen yapılar: agoradan sanal uzama. *SEFAD*, 36, 507-530.
- Çalışkan, O. (2014). Kamusal alan bağlamında ağ toplumu ve yeni kamusal alan arayışı. *Maltepe Üniversitesi · İletişim Fakültesi Dergisi* , 1(1).
- Eagleton, T. (2005). *Kültür yorumları*. (çev. Ö. Çelik). Ayrıntı Yayınları.

- Erkan, N. E., ve Altıntaş, S. (2018). Soylulaştırmanın gündelik hayattaki görünümüleri: Balat'ın mekânsal ve sosyal dönüşümü. *İdealkent*, 9(23), 292-335. <https://doi.org/10.31198/idealkent.416805>.
- Gökalp, Z. (2010). *Türkçülüğün esasları*. (K. Bek, Dü.). Bordo Siyah Yayınları.
- Habermas, J. (2003). *Kamusallığın yapısal dönüşümü*. İletişim Yayınları.
- Harvey, D. (2019a). *Sosyal adalet ve şehir*. (çev. M. Morali). Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2019b). *Postmodernliğin durumu*. (çev. S. Savran). Metis Yayınları.
- Kavalcı, L. (2010). *Balat'ın mekânsal gelişim süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir hakkı*. (çev. I. Ergüden). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2017). *Diyalektik materyalizm*. (çev. B. Yıldırım). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019a). *Kentsel devrim*. (çev. S. Sezer). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019b). *Mekânın üretimi*. (Çev. I. Ergüden). Sel Yayıncılık.
- Lynch, K. (2020). *Kent imgesi*. (çev. İ. Başaran). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Marx, K., Engels, F. (2012). *Komünist manifesto*. Sayfa Yayınları.
- Mumford, L. (2019). *Tarih boyunca kent kökenleri, geçirdiği değişimler ve geleceği*. (çev. T. T. Gürol Koca). Ayrıntı Yayınları.
- Pashayeva, A. (2018). *Sokak sanatı ve grafitinin sanatsal niteliği hakkında sanat eğitimcilerinin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi.
- Smith, N. (2006). Yeni küresellik, yeni şehircilik: küresel kentsel strateji olarak soylulaştırma. (çev. İ. Urkun, İ. ve Gündoğdu, İ. B.), *Planlama Dergisi*, 2, 13-27.
- Taştepe, Ç. ve Şahin, S. A. (2018). Sokak sanatı, grafiti tekniği ve moda alanındaki uygulamaları. *Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)*, 4(17), 455-466.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (2013). *Somut olmayan kültürel mirasın geleceği Türkiye deneyimi*. (E. Ö. M. Öcal Oğuz, Dü.) Ankara.

Williams, R. (1993). *Kültür*. (çev. S. Aydın). İmge Kitabevi.

Yaslıkaya, R. (2016). Kentsel yenileme mi? soylulaştırma mı? 4. *Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi*. İstanbul, Türkiye.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: “Culture” <https://www.unesco.org/en/culture>. (E.T.: 04.01.2025).

URL-2: “UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri” www.unesco.org.tr:https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri. (E.T.: 04.01.2025).

URL-3: Üstün, B. [@hayvanbustun]. (2024, 14 Nisan). #kötükedişerafetin ile #semtoturuşu #balat yapım aşaması graffiti. Instagram. <https://www.instagram.com/hayvanbustun?igsh=YTJvNGthNzUxeWZv>. (E.T.: 05.01.2025).

URL-4: Graffiti Türkiye [@graffiti.turkiye]. (2022, 8 Mayıs). #istanbulart #muralart #painting #spaceart #artistanbul #sokaksanatçıları Instagram. <https://www.instagram.com/graffiti.turkiye?igsh=cWNi c3ZneDNkaTVu>, (E.T.: 05.01.2025).

URL-5: “İstanbul'da Haliç'e yakın Balat semtindeki duvarda sokak sanatı grafiti.” <https://www.alamy.com/istanbul-turkey-january-15-2023-street-art-graffiti-on-the-wall-in-the-balat-district-near-the-golden-horn-in-istanbul-image544938275.html>, (E.T.: 05.01.2025).

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:
Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir .
Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.
Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvurulmuş herhangi bir kişi bulunmamaktadır.
Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.
<i>The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>
Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.
Funding: No support was received from any institution or organization for this study.
Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.
Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.
Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.